

HÁROM SVÁJCI NÉMET ELBESZÉLŐ

I

PETER BICHSEL

BLUMNÉ VOLTAKÉPPEN SZÍVESEN MEGISMERNÉ A TEJESEMBERT

Huszonegy tömör kis „történetből” — vagy inkább prózai állóképéből — rakta össze a szerző fenti címen megjelent, széles körben érdeklődést keltett kötetét. Hatot választottunk ki közülük izelítőül a magyar olvasónak. A szófukar képek sajátosan kimért mondatai az egyes ember elszigeteltségét festik a tőkés társadalomban — pontosabban a svájci nyárspolgár hétköznapijaiban; a sivár ürességet, a gépies egyhangúságot, a nyomasztó céltalanságot és az emberi kapcsolatok hiábavaló keresését, az ember és ember közt tátongó szakadékot, a társasélet hagyományos formáival hazugul leplezett végzetes idegenséget.

EMELETEK

Szükség esetén el lehet képzelni egy házat, egy háromemeletes házat, cseréptetővel és lépcsővel, amely elválasztja és összeköti az emeleteket; az utcán állna, a költséges telken, más házak közé beszorítva, az ablakok az utcára néznek, bejárat a hátsó udvartól.

A földszinten nem lakna senki. Soha senkit nem láttak még a földszinten. Ugyanaz a barna ajtó, repedezett lakk, tejüvegek, kékcsíkos függönyök a földszinten is. Talán lakik valaki a földszinten.

Első emelet: barna ajtó, repedezett lakk, tejüveg. Itt lakik valaki.

Második emelet: itt is lakik valaki.

És a harmadik emeleten is lakik valaki.

Amikor kiköltözik valaki, akkor be is költözik valaki. Az első napon a szagok adnak hírt erről, érezhető a hagyma iránti rokonszenv jele vagy a műszerész olajszaga vagy az asztalos fűrészpora, a csöppségek pelenkaszaga talán később is érződik, de aztán, már a harmadik napon, a szag a házhoz tartozik, ismét ugyanazzal a háromemeletes házzal van dolgunk.

A második emeleten ismét lakik valaki.

A névtáblákat kicserélik.

Egy telefonszerelő lent a folyosón kinyitja a ládikót, megváltoztatja a csatlakozást és káromkodik és még egyszer megváltoztatja és elmegy. Talán mégis lakik valaki a földszinten.

Tavasszal, például április elsején, a nap fényrajzot vetít a második és a harmadik emelet között a lépcsőre, ugyanolyat, mint az előző évben.

A kislány a harmadik emeletről kopogtat a második emeleten, udvariasan és bártortalanul megkérdi a háziasszonyt, hogy vajon megkaphatná-e a labdát, amely a harmadik emeletről a második emeleti erkélyre esett.

A padlást lécek osztják fel, minden emeletnek van egy fülkéje, a fülkéket lakattal biztosítják, nyilván régi matracokat is őriznek ott, valamint fényképalbumokat és napplakat, tükröket.

Valaki kéthetenként kisöpri a padlást.

A házalók először a legfelső emeleten szoktak csöngetni. Megkérdezik, hogy feljebb senki sem lakik-e, majd megindulnak lefelé, a második emeleten csöngetnek, aztán az elsőn, aztán a földszinten. A remény megkönnyíti a lépcsómászást, és csalódottan csak lefelé lehet menni. A házalók a házakkal foglalkoznak.

Az erdészek az erdővel foglalkoznak. A nők a várással foglalkoznak.

A házak: házak.

PÜNKÖSDI RÓZSÁK

Egy idős asszony levélszekrényébe valaki egy virágcsokrot dugott, jól trágyázott kert virágait, dús pünkösdi rózsákat. Egy idős asszony egy másik idős asszonynak virágot hozott, egy újság apróhirdetéseibe csomagolva, oly dús volt, mint a karfiol, és oly hasznavehető.

Fáradságosan vitte a városba, fekete kabátban, fátlyas kalapban, gyapjúharisnyában. „Adele örülni fog, Adele kedveli a virágot” — gondolta —, és „Annyi van a kertünkben, azt se tudjuk, hová tegyük”, és „Adelehez öt lépcső visz fel, a levélszekrénybe dugom a virágokat, Adele biztos megtalálja, Adele nagyon fog örülni.”

Adele mindig egyedül van, és iskolás korában tetvei voltak. Adele hetvenkét éves. Adele tréfálkozik a tejesemberrel, és kétszer is megolvassa a költőpénzt, drágul a tej. Adelének sohasem ajándékoztak rózsát. A rózsza sokba kerül, és hamar elhervad. Muskátlík terén van tapasztalata, tojáshéjakat darabol fel, és sokáig tartogatja őket vízben, esővízben. Kis fácskákká lettek a muskátlik, aki Adelét meglátogatja, annak beszélgetnie kell róluk. Mindenkinek elmeséli, hogyan kell gondozni őket, és azt mondja, anyjának voltak a legszebb muskátlijai a faluban.

Adele örülni fog. Csinosak a pünkösdi rózsák, a csipkeszegélyes, fehér asztalterítőn. Pompásan kifejlődtek ebben az évben, húsosak, mint a káposztatorzsák. Adele újságot helyez majd a váza alá, az újságot a gyászjelentésekkel. Adele idős asszony.

A szomszédasszony múlt héten halt meg, hetvenhárom éves volt, a nyolcvankilenc éves, 1889-ben született. Öregkori rák, ezt tudja Adele. Megkérdezte az orvost.

Adele egy frankot is adott, a szomszédnő koszorújára. — A jó lélek — mondta —, ő is adott volna értem egy frankot.

Adele elhantolásához megérkezik majd az unokaöccse Aarauból. Unokaöccse banktisztviselő Aarauban.

És Adele hetvenkét éves, 1890-ben született. 1900-ban a negyedik osztályba járt, Widmer tanító úrhoz, aki szerette a vörösbort. Adele jó fejszámoló volt. Osztálytársai közül sokan meghaltak, legutóbb Veronika. A többieket ritkán látja. Egyikük olykor olykor bejön a városba, és hoz egy kis babot vagy karfiolt.

A TEJESEMBER

A tejesember felírta egy cédulára: „Vaj ma elfogyott, sajnos.” Blumné elolvasta a cédulát és összeadott, a fejét csóválta és még egyszer összeadott, majd ezt írta: „Két liter, 10 deka vaj, tegnap nem volt vaja, mégis felszámolta.”

Másnap ezt írta a tejesember: „Elnézést.”

A tejesember reggel négykor jön, Blumné nem ismeri őt, meg kellene ismerni, gondolja gyakran, egyszer fel kellene kelni négy órakor, hogy megismerjem őt.

Blumné attól fél, hogy a tejesember haragszik rá, talán rosszat gondol róla a tejesember, a fazeka tele van horpadással.

A tejesember ismeri a horpadt fazekat, ez Blumné fazeka, többnyire 2 liter tejet és 10 deka vajat vesz. A tejesember ismeri Blumnét. Ha megkérdeznék, ezt válaszolná: „Blumné 2 litert és 10 dekát vesz, horpadt a fazeka, és könnyen olvasható az írá-

sa." A tejesember nem csinál magának gondot, Blumné nem csinál adósságot. És ha előfordul — hiszen előfordulhat —, hogy tíz fillérrel kevesebbet készít ki, akkor a tejesember felírja egy cédulára: „Tíz fillérrel kevesebb." Másnap simán megkapja a tíz fillért, és a cédulán ez áll: „Elnézést." „Szóra sem érdemes" vagy „nincs miért", gondolja a tejesember, és ha felírja egy cédulára, akkor ez már levélváltás volna. Nem írja fel.

A tejesembert nem érdekli, hogy hányadik emeleten lakik Blumné, a fazék lent van a lépcsőnél. Nem töri a fejét, ha nincs ott. Az első csapatban játszott egyszer egy Blum, őt ismerte a tejesember, elálló fülei voltak. Talán Blumné fülei is elállnak.

A tejesemberek keze gusztustalanul tiszta, rózsaszínű, otromba és szétmosott. Erre gondol Blumné, amikor a cédulát olvassa. Remélhetőleg megtalálta a 10 fillért. Blumné nem szeretné, ha a tejesember rosszat gondolna róla, és azt sem szeretné, ha beszédbe elegyedne a szomszédasszonnyal. De senki sem ismeri a tejesembert, a mi környékünkön senki. Hozzánk reggel négykor jön. A tejesember azok közé tartozik, akik a kötelességüket teljesítik. Aki reggel négykor hozza a tejet, az teljesíti a kötelességét, naponta, vasár- és ünnepnapokon. A tejesembereket valószínűleg nem fizetik jól, és valószínűleg gyakran hiányzik pénzüik az elszámolásnál. A tejesemberek nem tehetnek arról, hogy a tej drágul. És Blumné voltaképpen szívesen megismerné a tejesembert.

A tejesember ismeri Blumnét, két litert és tíz dekát vesz, és horpadt a fazeka.

SAN SALVADOR

Vett magának egy töltőtollat.

Többízben papírra rózta aláírását, aztán kezdőbetűit, címét, néhány hullámvonalat, aztán szüleinek a címét is, majd új ívet vett elő, gondosan kettéhajtotta, és ezt írta: „Itt sokat fázom", majd „Délamerikába utazom", aztán szünetet tartott, felcsavarta a tollra a kupakot, szemügyre vette az ívet, és látta, hogyan szárad meg és sötétedik el a tinta (a papírkereskedésben szavatolták, hogy megfeketül), aztán ismét kezébe vette a tollat, és nagy vonásokkal aláírta a nevét: Paul.

Aztán csak ült ott.

Később elrakta az újságokat az asztalról, közben átfutotta a mozireklámokat, gondolt valamire, félretolta a hamutartót, eltépte a cédulát a hullámvonalakkal, kiürítette és újra töltötte a tollát. Már késő volt ahhoz, hogy moziba menjen.

A templomi kórus próbája kilencig tart, Hildegard fél tíz körül érkezik haza. Várt Hildegardra. Mindehhez zene szólt a rádióból, Lecsavarta a rádiót. Az asztalon, az asztal közepén a kettéhajtott ív feküdt most, rajta kékesfekete tintával a neve: Paul.

„Itt sokat fázom", ez is fel volt írva rá.

Hildegard majd hazaérkezik, fél tíz körül. Most kilenc óra. Hildegard elolvassa az írást, megijed, nyilván nem hiszi el azt a dolgot Délamerikával, de azért megszámolja az ingeket a szekrényben, hiszen valaminek történnie kellett. Talán telefonál az „Oroszlán"-ba.

Hildegard mosolyogna és kétségbeesne és beletörődne, talán.

Hildegard többször hátrasimítaná a haját az arcából, balkeze gyűrűsujját mindkét oldalt végighúzná a halántékán, aztán lassan kigombolná a kabátját.

A férfi csak ült ott, fontolóra vette, hogy kinek írhatna levelet, még egyszer elolvasta a töltőtoll használati utasítását — könnyedén jobbra csavarni —, elolvasta a francia szöveget is, összehasonlította az angolt a némettel, ismét meglátta a céduláját, pálmákra gondolt, Hildegardra gondolt.

Csak ült ott.

És fél tízkor hazajött Hildegard és megkérdezte: — Alszanak a gyerekek?

És hátrasimította a haját az arcából.

A KÁRTYAJÁTÉK

Kurt úr egy szót sem szól. Ott ül, és nézi a játékot. Azok négyen az asztalra teszik a kártyáikat, az ászokat és a királyokat, a nyolcasokat és a tízeseket, a pirosakat a pirosakhoz és a feketéket a feketékhez.

Kurt úr temperálja a sörét. Pohara forró krómozott edényben áll, az edényben forró víz. Időnként felemeli a poharát, hogy lecsöpögjön róla a víz. Gyakran nem is iszik belőle, csak visszatesszi; mert a játékra figyel.

Kurt úrnak megvan a helye, senki sem tudja, hogy mióta és miért. De öt órákor megjelenik, leül az asztalfőre, köszön, ha köszöntik, megrendeli a sörét, és aztán hozák neki a forró vizet is.

Öt óra körül megérkeznek a többiek is, azok négyen, és kártyázni kezdenek, nem mindig ugyanaz a négy, hétfőn többnyire fiatalabbak, kedden üzletemberek, pénteken négy egykori osztálytárs, 1912-es születésűek, és a hét többi napján is valamiféle négyes. Az asztalfőn mindig Kurt úr ül. Egy pohár sört iszik, és ott ül hét óráig. Ha a játék érdekfeszítő, akkor egy negyedórával tovább marad, annál később sohasem távozik.

A vendéglőben mások is ülnek, de senki más nem jön minden nap. Még a vendéglős sincs ott minden este, és a pincérnőnek szerdán szabadnapja van.

Kurt úr senkinek sem ébreszti fel a kíváncsiságát. Az évek során mégis megismerték. A vendéglős előjegyzési naptárában július 14-ére be van írva: „Kurt úr”. Ezen a napon, a születésnapján, Kurt úr ingyensört kap. A vendéglős nem emlékszik rá, honnan tudja, mikor van Kurt úrnak születésnapja. Kurt urat nem szívesen kérdeznék meg erről.

Játék után azok négyen asztalra dobják a kártyáikat, veszik a krétát és számlolnak, a vesztesek kifizetik a számlát. Aztán felindultan vitázni kezdenek a játékszabályokról és a taktikáról, kölcsönösen szemrehányásokkal illetik egymást, és kiszámítják, mi történt volna, ha a királyt később és a tízest korábban játszották volna ki. Kurt úr bólogat olykor, vagy rázza a fejét. Egy szót sem szól.

Ha Kurt úr nem ismerné a kártyajáték szabályait, akkor egész életében csak piros és fekete kártyákat látna. De ismeri a kártyákat, és ismeri a játékot. Valószínű, hogy ismeri.

Amikor elhantolják Kurt urat, mindent megtudunk róla, halála okát, a korát, születési helyét, foglalkozását. Egyesek talán meglepődnek. És később majd, mivel ez elkerülhetetlen, az egyik játékos azt fogja mondani, hogy hiányzik neki Kurt úr. De ez nem lesz igaz, a játéknak egészen határozott szabályai vannak.

A LÁNYUK

Esténként Monikára vártak. A városban dolgozott, rossz a vasúti összeköttetés. Apja és anyja az asztalnál ült és várt Monikára. Amióta Monika a városban dolgozik, csak fél nyolckor esznek. Azelőtt egy órával korábban ettek. Most mindennap egy órát várnak a terített asztalnál, a helyükön, az apa az asztalfőn, az anya a konyhaajtó melletti széken, várnak Monika üres helye előtt. Aztán, kis idő múlva a gőzölgő kávé, a vaj, a kenyér, a lekvár előtt is.

Monika magasabb, mint ők, és szőkebb is, bőrét, finom bőrét Mária nénitől örökölte. — Mindig kedves gyermek volt —, mondta az anyja, míg vártak.

Szobájában volt egy lemezjátszója, és gyakran hozott haza lemezeket a városból, és tudta, ki énekel rajtuk. Tükre is volt és különféle üvegcséi és dobozocskái, egy zsámolya marokkói bőrből, egy doboz cigarettája.

Az apa is irodakasszonytól kapta fizetését. Ilyenkor sok pecsétet látott egy állványon, megcsodálta a számológépek lágy moráját, a kisasszony szőkitett haját: — Szívesen —, mondta barátságosan a kisasszony, amikor megköszönte neki a borítékot.

Délben Monika a városban maradt, valami csekélységet evett, mint mondta, a teázóban.

Gyakran kérdezték, hogy mi mindent kell csinálnia a városban, a hivatalban. Azonban semmit sem tudott mondani.

Aztán legalább elképzelni próbálták pontosan, hogyan nyitja ki és mutatja fel aanyag mozdulattal a pályaudvaron piros bérlet-tokját, hogyan megy végig a peronon, hogyan beszélget irodába-menet izgatottan a barátnőivel, hogyan viszonyozza mosolyogva egy úr üdvözlését.

Ebben az órában többször elképzelték azt is, hogyan jön haza, hóna alatt a táskája és egy divatlap; elképzelték a parfümjét, és hogy miként ül a helyére, és aztán miként esznek majd együtt.

Nemsokára kivesz magának egy szobát a városban, ezt tudták, és akkor ismét fél hétkor esznek, és az apa munka után ismét újságját olvassa majd, és megszűnik a lemezjátszós szoba, és a várakozás órája is. A szekrényen váza állt, kék svéd üvegből készült, városból való váza, a divatlap ajándékjavaslata.

— Olyan, mint a nővéred volt — mondta az apa —, mindenben a nővéredre ütött. Emlékszel, milyen szépen énekelt a nővéred?

— Más lányok is dohányoznak — mondta az anya.

— Igen — felelte az apa —, ezt mondom én is.

— Barátnője nemrégiben ment férjhez — mondta az anya. Ő is férjhez megy, gondolta az apa, a városban lakik majd.

Nemrégiben megkérte Monikát: — Mondj már valamit franciául. — Igen — visszhangozta az anya —, mondj már valamit franciául. De ő semmit sem tudott mondani. Gyorsítani is tud, gondolta most az apa. — Nekünk ez nehéz volna — mondogatták gyakran egymásnak.

Aztán az anya az asztalra tette a kávé. — Hallom a vonatot — mondta.